

Zuzana Tirova*
Filozofski fakultet
Univerzitet u Novom Sadu

UDK 811.163.41'246.2: 811.162.4'246.2(497.113)
DOI: 10.19090/gff.2018.2.217-229
Стручни научни рад

STAVOVI GOVORNIKA O SRPSKO-SLOVAČKOJ DVOJEZIČNOSTI U VIŠEJEZIČNOJ VOJVODINI**

Dvojezičnost u Vojvodini predstavlja prirodnu pojavu. Istraživanja slovačko-srpske dvojezičnosti sve su popularnija u 21. veku, pre svega među dvojezičnim lingvistima i psiholozima u Vojvodini (Mijavec, Dudok, Tirova, Šimonji-Černak). Ovi naučnici bavili su se istraživanjem slovačko-srpske dvojezičnosti, čiji su nosioci vojvođanski Slovaci, te uticaja na maternji slovački jezik, preplitanja jezičkih kodova, pedagoških aspekata dvojezičnosti itd. Međutim, pored Slovaka, dvojezični govornici koji paralelno u svakodnevnom životu koriste i srpski i slovački jezik jesu i pripadnici većinskog srpskog stanovništva koji žive u mešovitim sredinama. Cilj istraživanja bila je analiza upravo te srpsko-slovačke dvojezičnosti sa aspekta govornika. Odgovarajući na dvadeset pitanja u anketi, petnaest ispitanika izjasnilo se o tome koliko su savladali slovački jezik, kada, koliko često i sa kim komuniciraju na slovačkom, šta su prednosti, a šta mane dvojezičnosti. Rezultati ankete nam pokazuju da svi ispitanici smatraju da dvojezičnost ima više prednosti nego mana, i da upotreba slovačkog ili srpskog jezika zavisi od situacije i komunikacijske potrebe. Svi ispitanici dobro vladaju dijalekatskim oblikom slovačkog jezika koji su naučili u mešovitim sredinama. Ispitanici koji su imali i formalno obrazovanje – pohađali časove slovačkog jezika – pokazali su da su kompetentniji za pisanje na slovačkom, te za komunikaciju na književnom slovačkom jeziku.

Ključne reči: dvojezičnost (bilingvizam), srpski jezik, slovački jezik, višejezičnost, jednojezičnost.

1. UVOD

1.1. Vojvodina je multietnička, multikonfesionalna, multikulturalna i multijezička sredina. Prema popisu iz 2011. godine Vojvodina je imala 1 931 809 stanovnika, i to 1 289 635 (75%) Srba (Jančić, 2012: 30) i, pored njih, još 25

* tyrova@ff.uns.ac.rs

** Rad je nastao u okviru projekta *Diskursi manjinskih jezika, književnosti i literature u jugoistočnoj i srednjoj Evropi* (broj 178017), koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

različitih naroda i nacionalnih zajednica (Mađari, Slovaci, Hrvati, Rumuni, Rusini, Romi itd.). Slovaka je prema popisu iz 2011. godine bilo 50 321 (Jančić, 2012: 31). U Vojvodini je u službenoj upotrebi šest jezika (srpski, mađarski, slovački, hrvatski, rumunski i rusinski), ali u svakodnevnoj su upotrebi i drugi, manje frekventni jezici. Vojvođani su u gotovo svakodnevnom kontaktu sa svojim sugrađanima druge etničke ili verske pripadnosti, i zbog toga je za ovu teritoriju specifična kultura međusobnog uvažavanja, tolerancije i dijaloga. Različite kulture u Vojvodini prožimaju se i utiču jedna na drugu. Dvojezičnost ili višejezičnost normalna je pojava još od davnina, pošto su stariji ljudi često govorili više jezika, tj. učili su, uvažavali i upotrebljavali jezike svojih komšija. U poslednje vreme pitanje dvojezičnosti ili višejezičnosti zaokuplja pažnju lingvista, psihologa, pedagoga.

Melaniya Mikeš¹ je prva u Vojvodini počela da proučava dvojezičnost. Ona je inspirisala i mnoge dvojezične vojvođanske Slovake da proučavaju slovačko-srpsku dvojezičnost, te je to oblast koju istražuje nekoliko novosadskih lingvista (npr. Myjavcová, 2001; 2009; 2015; Dudok, 2002; 2008; Tirova, 2006; 2012; 2016), a neki se ovom temom bave sporadično (Horáková, 2002). Ova oblast može da bude i predmet istraživanja ostalih lingvista (Sokolović, 2014; Novotná, 2009a). U pomenutim radovima analizira se slovačko-srpska dvojezičnost pripadnika slovačke nacionalne zajednice koji žive u Vojvodini, bilo onih čija su oba roditelja Slovaci, ili onih kojima je jedan od roditelja slovačke nacionalnosti. Istraživanja u kojima su nosioci slovačko-srpske dvojezičnosti i pripadnici srpske nacionalnosti nalazimo u radovima mlađe generacije lingvista: V. Novotne (Novotná, 2009b), D. Sokolovića (2009) i Z. Tirove (Týrová, 2016). Pored toga, psiholog Ružena Šimonji Černak istraživala je i pedagoške aspekte slovačko-srpske dvojezičnosti (Šimoniová–Černáková, 2013; Šimonji Černak, 2012).

Za Slovake u Vojvodini karakteristična je prirodna dvojezičnost. Ovo možemo reći i za pripadnike većinskog stanovništva koji su u svakodnevnom direktnom kontaktu sa Slovacima u naseljima sa mešovitim slovačko-srpskim stanovništvom. Slovaci za sporazumevanje u okviru etničke grupe uglavnom koriste dijalekatske oblike slovačkog², a vrlo retko standardni slovački jezik (u školama,

¹ Njen prvi rad, „Problematika ranog bilingvizma”, izlazi davne 1961. godine (Mikeš, 1961), a dvojezičnost je ostala primarna oblast njenog istraživačkog rada.

² Slovaci u Vojvodini pretežno govore srednjoslovačkim dijalektima; jedino stanovnici naselja Pivnice i Selenča (isključivo katolici) govore zapadnoslovačkim dijalektima. O dijalektima u Jugoslaviji govori knjiga Jozefa Štolca „Reč Slovákov v Juhoslávii” (Štolc, 1968).

medijima). U kojoj meri i kada će se služiti maternjim jezikom ili većinskim srpskim jezikom zavisi od raznih sociolingvističkih činilaca. Slovaci su u stanju da koriste slovački i srpski jezik kao alternativne kodove (Tirova, 2012: 281).

To što su slovački i srpski jezik, kao slovenski jezici, genetski srodni i tipološki bliski doprinosi činjenici da Slovaci lako uče srpski jezik, a Srbi lako uče slovački. Međutim, često ne mogu da uoče granicu između dvaju jezičkih sistema, što rezultira jezičkom interferencijom³. Zbog toga slovačko-srpska dvojezičnost predstavlja veoma specifičnu vrstu jezičkih kontakata. (Tirova, 2012: 281).

2. DVOJEZIČNOST

2.1. Istraživanja u svetu

Trenutno na svetu ima 7097 živih jezika, kojima se govori u 242 države (www.ethnologue.com). Prostim matematikom možemo zaključiti da je broj jezika mnogostruko veći od broja zemalja, a iz toga zaključujemo da mnogi jezici imaju ograničenu službeno upotrebu, ili uopšte nisu u službeno upotrebi. Broj zemalja koje imaju više od jednog službenog jezika u poslednje vreme sve je veći. Zato je dvojezičnost, odnosno višejezičnost rasprostranjenija od jednojezičnosti.

Dvojezičnost, tj. bilingvizam (lat. bilinguis), kao sposobnost pojedinca, grupe ili naroda da se služi dvama jezicima, počela je da se proučava tek devedesetih godina dvadesetog veka. Tada su psiholozi i lingvisti pre svega proučavali uticaj dvojezičnosti na razvoj inteligencije i mišljenja pojedinaca. U to vreme smatralo se da je dvojezičnost štetna, da negativno utiče na mišljenje, inteligenciju, izražavanje pojedinaca.

Tako je nemački učitelj Jan (Jahn) smatrao da dete, ukoliko bi trebalo da uči dva jezika ili više njih, nijedan od tih jezika ne bi moglo da savlada i bilo bi potpuno smeteno, pošto bi mu svaki od jezika pružao drugačiji pogled na svet (prema: Paradis–Lebrun, 1984: 9).

Oto Jespersen (1922: 148) smatrao je da savladavanje dvaju jezika smanjuje sposobnost deteta da nauči nove stvari koje bi u životu trebalo da zna, a to su zaključili i Smit (Smith, 1922), Saer (1923) i Keli (Kelley, 1936). Ovi naučnici dvojezične govornike okarakterisali su kao manje inteligentne, kao one koji imaju manji fond reči i lošije se izražavaju, mucaju, a smatrali su da dvojezičnost može

³ Jezička interferencija jeste odstupanje od norme nekog jezika u govoru bilingvala usled dejstva strukture drugog jezika (Đorđević, 2000: 158).

smanjiti inteligenciju cele etničke zajednice i oslabiti kreativnost. Na osnovu današnjih saznanja o dvojezičnosti zaključujemo da su ova istraživanja bila pogrešna, pre svega zato što su naučnici upoređivali jednojezičnu decu iz srednjih slojeva, koja su išla u dobre škole, sa decom doseljenika iz nižih socijalnih slojeva, koji su jezik nove zemlje u kojoj su se nastanili poznavali samo delimično. U ovim istraživanjima nisu uzimali u obzir ono najbitnije, a to je socijalno-ekonomski status i stepen znanja pojedinih jezika.

Presudno je istraživanje dvojezičnosti iz 1962. godine, kada su Pil i Lambert (Peal–Lambert, 1962) dokazali da dvojezični govornici postižu bolje rezultate od jednojezičnih, kao i da je ova pojava pozitivna, te da razvija mišljenje, inteligenciju i kreativnost. I kasnija istraživanja dvojezičnosti (Oren, 1981; Genesee, 1987; Bialystok, 1991; Baker, 1996) pokazala su da su dvojezična deca bolja od jednojezične u metajezickoj svesti i savladavanju tehnika čitanja i pisanja (Bialystok, 2006), kreativnija, fleksibilnija i opuštenija u kontaktima sa ostalima. Neka od istraživanja dokazuju da dvojezična deca imaju veće matematičke sposobnosti (Petit–Rosenblatt, 1994).

2.2. Definisane dvojezičnosti

Strana literatura iz oblasti dvojezičnosti veoma je bogata, a teorija i definicija dvojezičnosti ima raznih. Jedna od starijih definicija jeste Blumfildova, prema kojoj dvojezičnost predstavlja sposobnost upotrebe dvaju jezika ili više njih u sličnoj meri kao i svog jezika (Bloomfield, 1933: 56). U sociolingvistici osnovna je definicija U. Vajnrjaha, prema kojoj dvojezičnost podrazumeva praksu naizmenične upotrebe dvaju jezika (Weinreich, 2004: 17).

Najčešće citirana definicija dvojezičnog govornika jeste ona koju je dala švedsko-finska dvojezična naučnica Tove Skutnab-Kangas:

Bilingvalni govornik je neko ko može da funkcioniše na dva (ili više) jezika, bilo u monolingvalnoj, bilo u bilingvalnoj zajednici, u skladu sa sociokulturnim zahtevima koje te zajednice ili sam govornik postavljaju u odnosu na komunikativnu i kognitivnu kompetenciju pojedinca, na istom nivou kao i izvorni govornik, i ko pozitivno može da se identifikuje sa obe jezičke grupe (i kulture), odn. sa svim jezičkim grupama (kulturama), ili sa njihovim delovima (Skutnab-Kangas, 1991: 111).

Ova definicija najoptimalnije izražava suštinu funkcionisanja (idealne) dvojezične komunikacije savremenih prirodnih dvojezičnih govornika (uglavnom pripadnika nacionalnih manjina).

Sa navedenim stavovima švedsko-finske autorke ne slažemo se po pitanju dvojezične kompetencije na nivou izvornih govornika, pošto nije kod svih korisnika dvaju jezika jezička kompetencija na istom nivou u svim oblastima, a pre svega zavisi od komunikacijskih potreba. Za naš model dvojezičnog govornika kriterijum perfektnosti (za oba jezika, u svim situacijama) smatraćemo suvišnim, pošto je dobro poznato da je u praktičnom životu vrlo ograničen broj jezičkih stručnjaka u redovima dvojezičnih govornika. Oni mogu komunicirati, menjati jezičke kodove, ali ne bez lingvističke interferencije.

U svom radu za dvojezične govornike smatraćemo pojedince koji u komunikaciji sa drugima alternativno koriste dva jezika (srpski i slovački), u zavisnosti od situacije, sredine, komunikacijskih potreba. Izbor jezika najčešće će zavisiti od toga sa kime, o čemu i gde komuniciraju. Ovi srpsko-slovački dvojezični govornici ne moraju u jednakoj meri da savladaju oba jezika, niti ih moraju svakodnevno i u istoj meri koristiti.

2.3. Predmet i cilj istraživanja

U radu ćemo analizirati srpsko-slovačku dvojezičnost sa aspekta govornika. Predstavnici srpsko-slovačke⁴ dvojezičnosti, pored Slovaka, takođe su i pripadnici većinskog srpskog stanovništva koji su u čestom kontaktu sa njima (uglavnom u naseljima u kojima Slovaci čine većinu ili makar polovinu stanovništva), te svakodnevno slušaju slovački jezik. Cilj našeg istraživanja bio je da dobijemo odgovore na sledeća pitanja: da li ispitanici smatraju sebe dvojezičnim govornicima, gde su i kako naučili slovački, kada, gde i u kojoj meri komuniciraju na slovačkom jeziku, da li kod njih dolazi do preključivanja kodova, koje okolnosti utiču na odabir jednog od jezika, te kako percipiraju sopstveni nivo znanja slovačkog jezika.

2.4. Korpus i metodologija istraživanja

Građa za istraživanje sakupljena je u periodu od 2015. do 2017. godine. Metodom anketiranja proučavali smo dvojezičnost. Najveći deo materijala za istraživanje čini petnaest upitnika, popunjenih od strane osam osoba ženskog pola i sedam osoba muškog pola, prosečne starosti 37,5 godina. Od toga deset ispitanika

⁴ Za razliku od ranijih radova, gde je upotrebljavan termin *slovačko-srpska dvojezičnost*, u ovom radu koristimo termin *srpsko-slovačka dvojezičnost*, pošto bi, prema našem mišljenju, prvi jezik koji se navodi u kombinaciji trebalo da bude maternji jezik.

ima završenu srednju školu, a pet osoba visoko je obrazovano. Svi ispitanici srpske su nacionalnosti, rođeni u Vojvodini, u različitim naseljima (Pivnice, Bački Petrovac, Maglič, Kovačica, Aradac, Novi Sad, Stara Pazova), tj. u naseljima u kojima živi veći broj Slovaka, ili pored naselja sa većinskim slovačkim stanovništvom.

3. ANALIZA GRAĐE

Kako smo već naveli, u istraživanju (popunjavanju anketa) učestvovalo je petnaest ispitanika, koji su odgovarali na po dvadeset pitanja (neka pitanja bila su zatvorenog tipa, a negde su ispitanici davali opširnije odgovore). Pored davanja osnovnih ličnih podataka (pol, godište, obrazovanje, mesto rođenja / prebivalište, bračno stanje), ispitanici su odgovarali i na pitanje da li su i formalno učili slovački jezik. Od ukupno petnaest ispitanika, dve su ispitanice kompletno školovanje završile na slovačkom jeziku⁵, dok je deset ispitanika tokom školovanja imalo slovački jezik kao izborni predmet⁶.

Svih dvanaest ispitanika koji su tokom školovanja i formalno učili slovački jezik smatra da je to pozitivna činjenica, te odgovara npr.: „U školi je, u moje vreme, slovački bio obavezan predmet. Svi učenici u srpskim razredima su imali slovački, a to je bilo dobro. Većina Srba u Pivnicama tečno govori slovački. Ali to je dijalekat”. Druga ispitanica naglašava: „Na časovima smo učili slovački književni jezik. Da pišemo i čitamo. Slovački pravopis je teži od srpskog, grešim često, ali ni prijatelji Slovaci ne pišu bolje od mene. Aktivna sam u amaterskom pozorištu. Pišem projekte na slovačkom, igram u predstavama na slovačkom pošto je Srba u selu malo, a Slovaka je više i imaju bogatiji kulturni život”.

Obe informatorke koje su završile kompletno školovanje na slovačkom navode to kao prednost. Jedna informatorka, koja je završila i fakultet na slovačkom jeziku i radi u administraciji, te joj poznavanje slovačkog jezika pomaže, kaže: „Da nisam znala slovački, danas ne bih imala fakultetsku diplomu. Kada je u selu otvoreno istureno odeljenje fakulteta iz Slovačke, ja sam sa 40 godina upisala i

⁵ Obe ispitanice rođene su u Bačkom Petrovcu (1959. i 1968. godine) i u vreme njihovog školovanja nisu postojali razredi na srpskom jeziku, te su i osnovnu i srednju školu završile na slovačkom nastavnom jeziku.

⁶ Svojevremeno je u osnovnim školama postojao izborni predmet *jezik društvene sredine* (mađarski, slovački, rusinski, rumunski), uglavnom u mešovitim naseljima. Na tim časovima učenici su učili slovački književni jezik, pošto su u kontaktu sa susedima Slovacima uglavnom upotrebljavali dijalekatske oblike slovačkog jezika.

završila fakultet. Da nisam znala jezik, ne bih imala tu mogućnost”. Druga informatorka naglasila je: „Kada sam upisivala osnovnu školu, u selu nije bilo srpskih odeljenja. Kao mala sam na ulici naučila slovački. Kod kuće smo pričali srpski. A bila sam odlična učenica”.

Od triju informatora koji nisu formalno učili slovački, jedan navodi: „U školi nismo imali mogućnosti da učimo slovački, ali da sam imao izbor, učio bih ga rado”, drugi se sa njim složio da bi voleo da je učio slovački, a treći navodi: „Nisam učio slovački u školi, a mislim i da je najbolje učiti jezik na ulici, onako slušati one koji govore. U školi samo smaraju gramatikom. Celo školovanje sam učio nemački, a nemam pojma da govorim. Slovački znam odlično”.

Svi informatori izjasnili su se da je njihov maternji jezik srpski. Sedam informatora najpre je naučilo srpski, a osam je paralelno učilo oba jezika, pošto su odmalena provodili vreme sa Slovacima.

Tako je kod većine ispitanika primarni kontakt sa slovačkim bio na ulici, dok su dva informatora naučila slovački tek nakon sklapanja braka sa Slovacima (jedna informatorka Novosađanka, koja nakon udaje odlazi u Kovačicu, i jedan informator iz Maglića koji živi u Novom Sadu). Ovi informatori naučili su slovački nakon navršene dvadesete godine života, ali trenutno ga svakodnevno koriste, a slovački im je pomogao i na poslu. Informator navodi da mu je poznavanje slovačkog, nakon odlaska u penziju, pomoglo da ima dodatni posao – obavljanje raznih kurirskih poslova za slovačke firme sa sedištem u Srbiji. Informatorka se nakon završenog fakulteta za turizmologiju zaposlila u turističkoj organizaciji i podjednako komunicira i na slovačkom i na srpskom.

Na pitanje da li više komuniciraju na slovačkom ili na srpskom sedam ispitanika odgovorilo je da pretežno priča na srpskom, pet ispitanika da podjednako komunicira na obama jezicima, dok su tri ispitanika odgovorila da pretežno komuniciraju na slovačkom. Zanimljiv je ovaj odgovor: „I ja i sestra smo se udale za Slovake. Sa decom uglavnom pričam na slovačkom. I na poslu. A interesantno je i da sa sestrom komuniciram na slovačkom. Ne sećam se tačno od kada. Jedino sa majkom pričamo na srpskom pošto je otac preminuo. Retko pričam na srpskom”. Jedan od ispitanika navodi: „Nekad pričam više srpski, nekad slovački. Zavisi kakvo je društvo, zavisi o čemu pričamo. Ponekad počnemo da pričamo na srpskom, a završimo na slovačkom. Nekad je to obrnuto”. I tema razgovora utiče na jezik komunikacije: „Kada pričam sa prijateljicom o poslu, pričamo na srpskom. Pošto radimo u bolnici, a medicinsku terminologiju znam samo na srpskom”.

Iz navedenih konstatacija zaključujemo da se u sredinama u kojima je slovački dominantan jezik Srbi takođe prilagođavaju i češće komuniciraju na slovačkom.

Sledeće pitanje bila je sopstvena procena poznavanja slovačkog jezika (dijalekat naselja, književni jezik, pisanje, čitanje), na skali od jedan do pet (1 – nedovoljan; 2 – dovoljan; 3 – dobar; 4 – vrlo dobar; 5 – odličan). Prosečna ocena poznavanja slovačkog dijalekta jeste 4,8 (samo tri ispitanika sebi su dala ocenu 4; ostalih dvanaest ocenu 5). Jedna informatorka napomenula je da smatra da govori slovački jednako dobro, ili možda jednako loše, kao i vojvođanski Slovaci. Poznavanje književnog slovačkog jezika slabije je ocenjeno. Nijedan ispitanik nije svoje znanje vrednovao nedovoljnom ocenom, dvoje je vrednovalo dovoljnom, četvero dobrom, šestoro vrlo dobrom, a troje odličnom ocenom. U proseku, srpsko-slovački dvojezični govornici smatraju da se vrlo dobro služe slovačkim književnim jezikom, pošto je prosečna ocena 3,67. Pisanje⁷ je veći problem, te troje ispitanika dovoljno dobro piše, petoro dobro, isto toliko vrlo dobro, a odlično tek dvoje, te je prosečna ocena 3,4. Svoje umeće čitanja na slovačkom ispitanici vrednuju višim ocenama: dvoje dobrom, šestoro vrlo dobrom i sedmoro odličnom. Prosečna ocena za čitanje jeste 4,33.

Iz navedenog možemo zaključiti da, prema subjektivnim procenama, srpsko-slovački bilingvalni govornici najbolje čitaju na slovačkom, a najlošije pišu. Komunikacija na dijalektu slovačkog jezika koji su naučili od Slovaka iz naselja u kojima žive zadovoljavajuća je, dok je komunikacija na slovačkom književnom jeziku lošija. Ovo je sasvim logično, pošto i Slovaci u Vojvodini vrlo retko komuniciraju na književnom slovačkom jeziku, te je upotreba ovog jezičkog varijeteta ograničena. Slovački književni jezik koristi se samo u medijima, a u školama to često nije slučaj, jer se umesto književnog jezika u nastavi, u komunikaciji sa učenicima, često koriste slovački lokalni dijalekti.

Na pitanje šta za ispitanike predstavlja slovački dobili smo odgovore iz kojih se vidi da je odnos ispitanika prema drugom (slovačkom) jeziku pozitivan. Sedam ispitanika odgovorilo je da je to njihov drugi maternji jezik ili jezik koji vole koliko i srpski. Jedna informatorka navodi: „Život. Kao da mi je maternji. Samo još da naučim da pravilno pišem”. Jedan od informatora kaže: „Slovački je moja ljubav. Kao i moja žena. Iz ljubavi prema njoj sam naučio ovaj jezik”. Slovački za neke ispitanike predstavlja duhovnu hranu: „Slovački jezik zadovoljava moje kulturne potrebe, moju kreativnost pošto igram u slovačkom pozorištu, pričam sa prijateljima na slovačkom. Navikla sam na slovački. Bez njega ne bih mogla da živim”.

⁷ Slovački pravopis je fonetski, ali i morfološki i etimološki, te savladavanje pravopisnih principa predstavlja problem i izvornim govornicima slovačkog jezika.

Osim emotivne prirode, petoro ispitanika navelo je i ekonomski značaj srpsko-slovačke dvojezičnosti: „Poznavanje slovačkog mi je pomoglo da nađem dodatni posao. Radim za jednu slovačko-srpsku firmu ovde u Novom Sadu. Onako honorarno, jer sam u penziji. Drago mi je da sam imao volju dok sam bio mlađi da naučim slovački”. Jedna ispitanica navodi: „To što pored srpskog odlično govorim i slovački je moja prednost. Lakše sam učila i druge jezike, a i kod zapošljavanja odlično izgleda kada u biografiji imate poznavanje više jezika. Jezici su moć”.

Na poslednje pitanje, da li smatraju da je prednost to što su naučili i slovački jezik, svi ispitanici odgovorili su pozitivno. Na osnovu odgovora možemo zaključiti da i pripadnici većinskog stanovništva mogu da nauče paralelno dva jezika i da se ubroje u grupu prirodnih srpsko-slovačkih dvojezičnih govornika, što je u svakom slučaju, na osnovu svih navedenih činjenica, pozitivno.

4. ZAKLJUČAK

4.1. Kako smo iz naših istraživanja dvojezičnosti mogli da vidimo, ova pojava ima više prednosti u odnosu na jednojezičnost, posebno zbog mogućnosti spoznavanja stvarnosti na više načina (kognitivna funkcija jezika). Kod dvojezičnih i višejezičnih govornika možemo evidentirati relativno veću intelektualnu mobilnost.

U Vojvodini su u upotrebi uvek bila najmanje dva jezika. Mladi polako shvataju da učenje bilo kog jezika može da bude prednost. Šarolikost i višejezičnost Vojvodine veliki su potencijal i veliko bogatstvo. Jezik jedne etničke zajednice ne predstavlja konkurenciju drugom jeziku, i među njima ne postoji suparništvo, nego saradnja u obostranom interesu.

4.2. Rezultati našeg istraživanja pokazuju nam kako funkcioniše srpsko-slovačka dvojezičnost, čiji nosioci nisu Slovaci, nego pripadnici većinskog srpskog stanovništva. Ova dvojezičnost ima slične rezultate kao i slovačko-srpska – upotreba jednog ili drugog jezika (slovačkog ili srpskog) zavisi od individualne potrebe, ali uvek postoje i sfere u kojima je jedan ili drugi jezik obavezan. Srodnost srpskog i slovačkog jezika doprinosi lakšem savladavanju i razumevanju, ali, s druge strane, često dolazi do interferencije slovačkog i srpskog jezika (govornici ne mogu da uoče granicu između dvaju jezičkih sistema). Kako smo iz istraživanja videli, izbor jezika pre svega zavisi od komunikacijskih potreba. U zavisnosti od toga sa kim, o čemu i gde komuniciraju, srpsko-slovački dvojezični govornici biraju jedan od jezika. U nekim je oblastima srpski jezik jedini u funkciji, u nekim oba jezika imaju jednaku upotrebu, a često dolazi i do preključivanja kodova (Tirova, 2016).

Svi ispitanici u našem istraživanju naglašavaju prednost dvojezičnosti i suživota u heterogenoj sredini. Jezik kao sredstvo izražavanja predstavlja otvorena vrata za upoznavanje drugačije kulture, životne filozofije, ali i prihvatanje drugog i drugačijeg. Dvojezičnost je bogatstvo, kako za pojedince tako i za društvo.

Zuzana Tirova

SPEAKERS' OPINIONS ABOUT SERBIAN-SLOVAK BILINGUALISM IN MULTILINGUAL VOJVODINA

Summary

This paper deals with Serbian-Slovak bilingualism in Vojvodina. Bilingualism is a relatively common phenomenon, so Serbian-Slovak bilingualism in the contemporary, multilingual Vojvodinian setting is quite natural. There are several forms of bilingualism, and one of which includes natural bilingual speakers who are members of ethnic minorities (as in the case of Slovaks in Vojvodina), but also Serbs who live alongside Slovaks. Whether a bilingual person from Vojvodina will use one language (Slovak) or the other (Serbian) depends on the communicative situation and the interlocutor (if he/she is bilingual or monolingual). Linguistic competence in both languages is not the same among all Serbian-Slovak speakers, and there is a lot of code-switching in their communication. After the introductory comments, the second part is devoted to issues of the concept of bilingualism, especially concerning the theoretical and methodological bases of bilingualism and various definitions of this concept. This is followed by a description of the research methodology.

The core of the paper describes the methodology of field research with the use of a questionnaire. Then the results of the questionnaire are presented and analyzed. Our informants were bilingual Serbian-Slovak speakers. This study included 15 informants (8 male, 7 female) who were non-Slovaks. The analysis of the results from the questionnaire was directed at several key issues: linguistic competence of bilingual speakers (in Slovak language), how bilingual speakers evaluate their own competence in Slovak, and in which situations they use Slovak. It is optimistic that all informants assessed their bilingualism as an advantage and a positive phenomenon.

Key words: bilingualism, serbian-slovak bilingualism, Serbian, Slovak, multilinguism, monolinguisim

LITERATURA

Baker, C. (1996). *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism*. Clevedon: Multilingual Matters.

- Bialystok, E. (1991). *Language Processing in Bilingual Children*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bialystok, E. (2006). Language and Literacy Development. In: Ritchi, W. C. & Bhatia, T. K. (Eds.) (2006). *Handbook of bilingualism*. San Diego: Academic Press. 121–158.
- Bloomfield, L. (1933). *Language*. Chicago: University of Chicago Press.
- Dorđević, R. (2000). *Uvod u kontrastiranje jezika*. Beograd: Filološki fakultet.
- Dudok, M. (2002). O prirodzenom bilingvizme. U: Ed. J. Štefánik (ed.) (2002) *Bilingvizmus: Minulosť, prítomnosť a budúcnosť: Zborník príspevkov z medzinárodného kolokvia o bilingvizme konanom 22. 2. 2002 na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave*. Bratislava: Academic Electronic Press. 53–61.
- Dudok, M. (2008). *Zachránený jazyk*. Nadlak: Vydavateľstvo Ivan Krasko.
- Genesee, F. (1987). *Learning Through Two Languages: Studies of Immersion and Bilingual Education*. Cambridge: Newbury House Publishers.
- Homišínová, M., Výrost, J. (2015). Reč slovenskej mládeže žijúcej na Slovensku, v Maďarsku, Chorvátsku a Srbsku v reflexii výskumu. *Človek a spoločnosť* [online]. Preuzeto 26. 10. 2017. sa: <http://www.clovekaspolocnost.sk/jquery/pdf.php?gui=56GC8T9ECASMV YAU7L9FUYK>
- Horakova, R. (2002). O slovačko-srpskom bilingvizmu. U: Stanković, B. (2002). *Slavistika*. Beograd: Slavističko društvo Srbije 2002. 256–266.
- Jančić, Z. (ured.) (2012). *Nacionalna pripadnost. Podaci po opštinama i gradovima*. Beograd: Republički zavod za statistiku. Preuzeto 9. 2. 2018. sa: <http://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/Popis2011/Nacionalna%20pripadnost-Ethnicity.pdf>
- Jespersen, O. (1922). *Language. Its Nature, Development and Origin*. London: George Allen and Unwin.
- Kelley, V. (1936). Reading Abilities of Spanish and English Pupils. *Journal of Educational Research*, 29, 209–211.
- Mikeš, M. (1961). Problematika ranog bilingvizma. *Pedagoška stvarnost*, 2, 95–104.
- Myjavcová, M. (2001). *Slovenčina v jazykovej enkláve*. Báčsky Petrovec – Nadlak: Kultúra – Ivan Krasko.
- Myjavcová, M. (2009). *Slovenská jazyková čítanka. O slovenskom jazyku vo Vojvodine*. Báčsky Petrovec: Slovenské vydavateľské centrum.

- Myjavcová, M. (2015). *O slovensko-srbskom bilingvizme vo Vojvodine*. Báčsky Petrovec: Slovenské vydavateľské centrum.
- Novotná, V. (2009a). *Slovenština ve Vojvodině: status a komunikační uplatnění. Disertační práce*. Praha: Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta. Ústav slavistických a východoevropských studií.
- Novotná, V. (2009b). Percepční a produkční bilingvismus Srbů v slovenském prostředí Vojvodiny. In: Příhoda, M. & Vaňková, H. (eds.) (2009). *Slovanské jazyky a literatury: hledání identity*. Červený Kostelec – Praha: Pavel Mervar. 81–86.
- Oren, D. L. (1981). Cognitive advantages of bilingual children related to labeling ability. *Journal of Educational Research*, 3, 163–169.
- Paradis, M., Lebrun, Y. (1984). *Early Bilingualism and Child Development*. Lisse: Swets and Zeintuger BV.
- Peal, E., Lambert, W. (1962). The Relation of Bilingualism to Intelligence. *Psychological Monographs*, 27, 1–23.
- Petit, J. – Rosenblatt, F. (1994). *Synthèse de trois années d'évaluation des classes bilingues, hors contrat et associatives à parités horaires. Rapport à l'intention du Conseil régionale du Haut-Rhin*. Colmar: Service langue et culture régionales.
- Saer, D. J. (1923). The Effect of Bilingualism on Intelligence. *British Journal of Psychology*, 14, 25–28.
- Šimoniová-Černáková, R. (2013). *Dvojazyčnost' a jej pedagogické aspekty*. Báčsky Petrovec: Slovenské vydavateľské centrum.
- Šimonji Černak, R. (2012). *Dvojezičnost i obrazovanje*. Beograd: Zadužbina Andrejević.
- Skutnab-Kangas, T. (1991). *Bilingvizam da ili ne*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. (Knjiga je štampana ćirilicom.)
- Smith, F. (1923). Bilingualism and Mental Development. *British Journal of Psychology*, 13, 275–282.
- Sokolović, D. (2004). Bilingvizmus Neslovákov v slovenskom vojvodinskom prostredí. U: Štefánik, J. (ed.) (2004). *Bilingvizmus: Individuálny a spoločenský bilingvizmus. Zborník príspevkov z II. medzinárodného kolokvia o bilingvizme konaného 10. a 11. júna 2004 na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave*. Bratislava: Univerzita Komenského. 91–95.
- Sokolović, D. (2014). *O manjinskim slovenskim jezicima iz perspektive ekologije jezika na primeru lužičkih Srba i vojvođanskih Slovaka. Doktorska*

disertacija. Beograd: Filološki fakultet. Preuzeto 9. 2. 2018. sa: <https://fedorabg.bg.ac.rs/fedora/get/o:10017/bdef:Content/download> (Rad je štampan ćirilicom.)

- Štolc, J. (1968). *Reč Slovákov v Južoslávii*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akademie vied.
- Tirova, Z. (2006). Bilingvizam kao realnost u Vojvodini (sa aspekta slovačko-srpskog bilingvizma). U: Subotić, Lj. (ured.) (2006). *Susret kultura. Zbornik radova*. Novi Sad: Filozofski fakultet. 469–475. (Rad je štampan ćirilicom.)
- Tirova, Z. (2012). Dvojezični diskurs vojvođanskih Slovaka. U: Dudok, M. (ured.) (2012). *Diskursi manjinskih jezika, književnosti, kultura u jugozapadnoj i srednjoj Evropi*. Novi Sad: Filozofski fakultet. 279–287.
- Týrová, Z. (2016). *Slovensko-srbský bilingvizmus vo Vojvodine. Doktorská dizertácia*. Nový Sad: Filozofická fakulta. Preuzeto 9. 2. 2018. sa: <http://nardus.mpn.gov.rs/bitstream/handle/123456789/8208/Disertacija9424.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Weinreich, U. (2004). Jazyky v kontakte. U: Štefánik, J. (Ed.) (2004). *Antológia bilingvizmu*. Academic Electronic Press. 17–23.

СРПСКИ ЈЕЗИК И ЛИНГВИСТИКА

